

Іван Перелеяк – поет, прозаїк, драматург, очільник Харківської обласної організації Національної Спілки письменників України (з 1993 року).

Народився 7 листопада 1943 року в с. Оболонь Семенівського району Полтавської області. Закінчив філологічний факультет Харківського університету. Заслужений діяч мистецтв України, почесний професор Харківського національного автомобільно-дорожнього університету, почесний доктор наук Харківського національного педагогічного університету імені Г. Сковороди, генерал українського козацтва, учасник бойових дій, нагороджений орденами й медалями.

Автор понад 20 книг – лірики і поем, повісті, п'єси. Лауреат премій імені Олександра Олеся, Олександра Мазельського, Гетьмана України Івана Мазепи, Григорія Сковороди.

Пропонуємо читачам добірку віршів з нової книги літератора – “Полтавські сонети” (2009).

МИТЬ

Як зупинити мить, що утіка
І метеором губиться в блакиті?
Недоціловані, швидкопрожиті
Дні одпливають, мов гірська ріка.

Весни буяння жити заклика!
Що сховане у древньому санскриті?
Похмура вічність ділиться на миті –
Нікого у безсмертя не пуска...

Тому душі вітаю воскресіння!
Коли довкола обступа цвітіння,
Я не шукаю тиші між узбіч.

Як серце розпашіле заспокою?
Уже спішу ракетою швидкою,
А мить коротшає щодень, щоніч...

ЛЕЛЕЧАТА

В лелечому гнізді на хаті,
Вмостившись біля димаря,
Лиш вранішня сяєне зоря,
Голодні плакали малята.

Лелека-батько (з ним ж – мати!)
Приносив жабку, пічкуря.
А ми, погризши сухаря,
Лелечі слухали сонати...

І раптом птахів як і не було.
Від несподіванки здригнулося село:
Куди з гнізда поділись лелечата?

А ми тоді – нещасні і малі, –
Шукали пташенят по всім селі,
А їх зварила дітям інша мати...

ЖОРНА

Нашвидку іще дідом змайстровані,
В повоєнним служили селі.
Зупинялися ночі згорьовано,
Поки випече мати хліб.

Клопоталася: – Як дожити,
Вже кінчаються й сухарі! –
Скупо міряла пригорщу жита,
І скрипіли жорна старі.

Надривалися руки дитячі,
Ніби жаром долоні пекло.
І лягала роса щемляча
Борозенкою на чоло...

Зрозуміть я в дитинстві не міг,
Чому сівся борошном сніг...

ЛЕВАДА

Вихрастий хлопчик на леваді
Пасе корову. І дядьки
Веселі крутять цигарки,
Почастувати хлопця раді...

Вони всміхнуться незлорадно,
Як забухика. І глевким
Шматком на березі ріки
В обід поділяться, як з братом.

Де батько?.. І про що він мріє,
Той хлопець?.. Кожен пожаліє –
Хто ягід дасть, хто тютюну...

Скажу сьогодні без гордині:
Себе впізнав я в тім хлопчині,
Свого життя важку ціну!..

ПОКАЯННЯ

Я завинив – у чім? Прости, о Боже!
За віщо каюся – не знаю й сам...
Чи збавлюсь од гріха? Хто допоможе?
Яка дорога приведе у Храм?

Я каюся! Не каються убивці...
Я каюся! Але ж мовчать вожді.
Оглянься на криваву косовицю,
Почуй хоч зараз, як не чув тоді...

За що гріхи на обважнілу душу,
Хіба щоб кровоточила душа?
О Господи, за що каратись мушу,
Кого мій крик у світі потіша?..

Схитни в своєму Храмі безгомінь:
Й не сплутай грішне з праведним – амінь!

СПОГАД 1944 РОКУ

1

“Ну що ти мнешся? – мати. – В чому справа?
Вівчарки шастають, сховайся у хліві!” –
Тоді так звані “військкомати польові”
З енкаведистами розпочали облави.

– Всіх беремо – завтра на фронт відправа! –
То марно, що нема ще клепки в голові,
Аби рушницю міг тримать!.. І вартові
Безвусих юнаків підштовхують лукаво:

– В окопи вас, щоб не байдикували!
Вошви й корости буде там немало,
Ушкварите на міннім полі гопака...

Й на фронті навіть (те чудним здавалосьь)
Німецькі офіцери дивувались:
– Хто смів послати в бій такого дівка?!

2

*“... українофоб, “залізний маршал” Жуков
разом з головним катом СРСР Берієво
1944 року видав наказ про виселення всіх
українців у віддалені райони Союзу”.*
З газет

“Чем больше погибнет предателей-хохлов,
Тем меньше их перевозить в Сибирь придется”...
Все ясно, що “залізний маршал” мав на думці
У документах, котрі я знайшов.

Отак страшна мені відкрилася “любов”!
Ну як тут, батьку, бути без емоцій?..
Невже це на твоїй священній похоронці
Пролита марно українська кров?

Давно вже над тобою чорне сонце.
А що на тому світі ти знайшов?
Мовчиш, не відаючи злих намов,
Бо значишся для нас у охоронцях...

А міг би ти податися в Канаду –
Тоді б не розповів я цю жорстку Правду...

ЗЕМЛЯ

На березі чужому. Ув імлі
Моя сховалась білостінна хата.
Уже губилися у буднях свята, –
Знайшов я грудку рідної землі...

Збудилась іскра, що жила в золі,
Дихнувши пахощами рути-м'яти.
І я збагнув свою найтяжчу втрату,
Відчувши солодь теплої ріллі.

О, квіт землі. І обійма тривога.
Його ніде не бачив я такого,
Як у своїй полтавській стороні.

– Це наша, хлопці! – і розкрив долоні,
І сльози душу пропекли мені,
Як землю цілували з Оболоні!

КУБА. КАРИБСЬКА КРИЗА

Команда окопатись до світанку,
Поки злетять ворожі літаки... –
І капітан, донині говіркий,
Забрів по шию у глуху мовчанку.

Не встигнули ще викопать землянку,
Коли долинув гул звіддалеки...
В чужій землі померти невтямки
Здавалося, і ось вже в лихоманку

Зненацька кидає когось із нас.
Перевіряємо боезапас.
І відповзає чорний вуж тривоги.

У горах близько ми були до неба.
І, може, навіть думав хтось про себе:
“Це ж треба – я лише за крок від Бога!..”

КОРАБЕЛЬ “ПОЛТАВА” В ГАВАНСЬКОМУ ПОРТУ

Кораблів тісняться каравани,
Що прийшли за тридев'ять морів.
На причалі сонячнім Гавани
Я між них свою “Полтаву” стрів.

– Здрастуй, рідна! Скільки днів між нами,
Бурями розведені мости! –
Я стою й бентежними руками
Гладжу алебастрові борти.

Завтра в путь... Для тебе це вже звично –
Йти у пекло штормів атлантичних
У нові незвідані краї,

Де напосідають грози стрічні!..
Я стою на березі тропічним,
Та з тобою якорі мої!..

ГЕН БЕРЕГ Твій НА ОВИДІ СльОЗИ...

– “Агов!” – закличе, як підбита птиця,
Отерпло у глухій далечині.
На обрій заспішили позивні,
Читаючи автограф блискавиці.

– “Агов, агов!” – Не стійте в стороні!
Вже реї тріснули, немов суха ялиця.
Горіхи розсипає громовиця:
Що в цьому пеклі припаде мені?

Над хвилею, неначе в прірви скраю,
О доле, потерпи ще – закликаю,
Ген берег твій на овиді сльОзи!..

Терпи, терпи – і завтра сонце стріне.
Умий лице у теплому Гольфстрімі
І витри очі хмарою грози!

НОСТАЛЬГІЯ

Так зимно у палкій тропічній ночі!
Ніщо мене отут не зігрива.
Під вікнами морозить сон-трава,
І квіти розквітають неохоче...

Так засмутилися мої слова,
Неначе хтось їх крадькома зурочив.
Привиділись у джунглях поторочі
І що в Стрільця порвалася тятива...

Тепер у хащах відшукай ізгоя:
Вчорашній день обнявся з гіркотою,
І жаром не пече гарячий мак.

За ніч змудилися глухі савани,
І якорі, і хвилі в океані...
І під сузір'ям Козерога ти – моряк!

ЕКВАТОР

З екватора у світ я крикнув: – Мамо!
Тут сонця, як у нашому селі.

Веселі прилітають журавлі,
На небесах друкують телеграми...

Як бубни наші, гупають тамтами:
То джунглі закликають звіддалік.
На цьому березі, мов на Сулі,
Лягли хмарки блакитними мостами.

А ти не віриш: то земля чужа!
І все питаєш: “Де ота межа.
Яку іще не встигли розорати?”

Коли про все напишеш ти мені?..
Я відкладав усі листи сумні,
А про мою печаль вгадала мати!

МАТЕРІ

Ласкавим усміхом, весняною зорею
В долоні найрідніші упаду.
Я, долею просвітлений твоєю,
Беру в дорогу щастя і біду.

З твоїх очей – із сивої криниці –
Усю печаль я виберу до дна,
Знов смуток зацілюю у зінціях,
Що горе залишило і війна.

Для світла я віконниці відкрию,
Прийшовши в тиху днину й буревій,
Твою жалобу, мамо, розумію:
Так рано став землею батько мій!

Зігрій мене у сьйві доброти
Й зніми найтяжче із душі: “Прости!”...

ДІД ГРИЦЬКО

По господарству в нього всюди лад.
І є що випить, є що закусити.
Він у селі був трохи ворожбитом,
І всі казали, що не верхогляд!

Не кидав своє слово невпопад.
І хоч не часто я бував з візитом,
Затято він повчав і діловито:
“Не відступай, як наступає гад,

Котрий відверто зневажа Вкраїну.
І її слово, й пісню солов'їну,
Готуючи таємно рішенець!..”

Дід не казав нікому про обиду
І про політику багато відав.
“На крок відступиш, – твердив, – то й кінець!..”

ДОРОГОЮ НА ГОЛГОФУ

Шукаю на Вкраїні України!..

Андрій М'ястківський

Так хто ми є, озвіться, українці!
Чом так живем? Огляньмося довкола, –
Не радістю поділимось, а болем,
Що за століття сповнив нас по вінця!

У рабській ми конаємо загінци,
Вигнанці на своїй землі звідколи.
В залізо закувати нашу Волю
Московські піднімаються ординці...

Де лицарські сини, чи їх немає?
Перевертнів лише собача згряя,
Де брат за кістку загризає брата.

Воскресніть із гріхів, просніться, люди!
Вкраїну свинопаси та іуди
Вже на Голгофу повели для страти!..

ВОГНИЩЕ В СТЕПУ. ОБОЛОНЬ

Тулюсь до вогнища, від ночі одвернувшись.
А гіпнотичний палахкий вогонь
Гарячим світлом припада до скронь
Й неначе обніма нечутно душу.

Це поле сумнооке – даль полинна...
Чи ще в землі метал не перетлів?
У віковичній пісні журавлів
Звучить щось таємниче і билинне...

Кочують тут вітри із первовіку
І хмари, наче мажі чумаків.
Прислухайся – і вчуєш дзвін підків,
Постануть гострокуті ханські піки...

У Січ зруйновану збігаються плачі...
Я знов при плузі, як і при мечі!!!

ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА

1

Невже з людини може бути тільки й діла,
Щоб продавати, купувати, воювати?..
Чи (що ще гірше) увесь вік бенкетувати
Й при цьому інших ще повчать зарозуміло?..

Щоб задоволення шукать лише для тіла,
У празників медових вічно гостювати,
Й не мати часу душу лікувати,
Яка од смороду життя закіптявила?..

На воза без коліс ми стаємо вже схожі,
Бо дбаємо частіш про чоботи – не ноги.
Владика ж плоті – душу – хто нам допоможе

Очистить од гріхів, – щоб стала перед Богом
На злотом кутому престолі як вельможа?
Всього багато в нас, лише душа – убога...

2

... Є, правда, в нас душа, але така,
Як ноги в паралітика – примхлива,
Розслаблена, смутна і боязлива,
А ще і заздрісна, і жадібна, й мілка...

Нічим не задоволений в житті
(У тім числі й самою вже собою),
Стає їй часто зимно і весною,
Потоплений в буденній гіркоті.

Не забувайся у достатку-злоті
Тоді, як інші мокнуть у болоті,
У мороці знайди вогонь духовний!

А ще не плач за втраченим щораз,
Бо як настане твій останній час,
Чим зможеш пояснити шлях гріховний?..

3

Подяка щира Богові за те,
Що він зробив потрібне нетрудним,
Трудне ж нам непотрібним... пілігрим
Доводить всім це твердження просте.

Воно потрібне кожному. Пусте
Життя без нього. Й навпаки – із ним
Неначе шестикрилий херувим
На тебе сяйво розлива святе.

Так легко бути щасливим! Царство Боже
Найперш у серці! Хай це знає кожен,
Духовну обираючи орбіту.

І ти, якщо щасливим хочеш бути,
Старайся не в багатстві потонути,
А мати душу, щирістю зігріту!..

4

Якщо в обіймах щастя хочеш жити –
Його в чужих країнах не шукай,
А посели в душі свій власний рай,
Щоб в мороці доріг не ворожити...

В людей добром ділитись не прохай
І перед сильними не смій тужити!
Перш ніж маєток дорогий купити,
Ріши – це треба чи, як є, нехай?..

Ізліва вправо – щастя амплітуда,
Але воно потрібно всім і всюди,
Дорога через душу йде пряма,

Долаючи похмурих днів облоги,
Щастя, щастя, – ти завжди від Бога
Й усім завжди даєшся задарма!

5

Пізнай себе самого – як причастя,
Сміливо в царські увійди чертоги!
Пізнаючи себе, пізнаєш Бога,
А це і є найбільше в світі щастя.

Себе пізнавши, ти мов зійдеш вгору,
В своїй душі побачиш Царство Боже,
Душі скарби, набуті вже, примножиш,
Повернеш зіркість гинучому зору...

Тепер ти наче вирвався з в'язниці.
І, Духом Божим сповнений до краю,
Ти розкошуєш, наче в стінах раю...

І сонцем повниться твоя світлиця...
Чим більше пізнаєш себе самого,
Тим більше наближаєшся до Бога!

6

Так, ми вивчаєм сонячну систему,
Але у найдавнішій із усіх
Системі духу – що, немов горіх,
Тверда, – чомусь не бачимо проблем.

Ми вже давно спотворили свій розум
Й пізнати не намагаємось те,
Що нам любов'ю в небесах цвіте
І взимку на пекучому морозі...

Але чи не пора спиниться,
Аби не потонути в багновиці,
І у собі пізнати Божий Дух?

Він випроста думки твої до неба,
Й свідомість зцілить від хвороб, як треба,
Він – Цар душі – вітає відчайдух!..

7

Ти вічно невдоволений усім:
Бурхливим часом, у яким живеш,
Країною (щодня її клянеш!),
Тож привидами повниться твій дім...

Ти кажеш: світом правлять крутії,
Від того й зупинився на межі.
Куди не глянеш – всі тобі чужі,
І непотрібні здібності твої...

Нічого не досяг ти у житті,
Хоч гострі обминав завжди кути.
Не можеш, як завжди, себе знайти
І тонеш буденній суєті!..

На долю скаржитись в житті негоже,
Відкрий в душевних муках Царство Боже!

8

У лихоманнім золотому блиску
Втрачає глузд і сліпне білий світ.
Століття ж, перевершивши ліміт,
Кладуть нові надії у колыску.

Але давайте придивімось зблизька,
Замислив що сучасний неофіт,
У котрого на золото – пристріт,
Тому й пускає в хід він вовчий вискал!..

Яка ти, доле, з золотим крилом?
У почестях ти змішана зі злом,
Якого все сильніша червотока.

Й за горло вже хапає ненасить.
Спинись в своїм авралі хоч на мить,
Знайди в житті божественне й високе!

МИКОЛА ГОГОЛЬ

1

*“Бросьте, в самом деле, Кацапию,
да поезжайте в Гетьманщину. Я сам
думаю то же сделать и на следующий год
махнуть отсюда... Для чего и кому мы
жертвуем всем? Едем! В Киев...
... Влюбился же ты в эту старую, толстую
бабу Москву, от которой, кроме щей
да материцны, ничего не услышишь”.*

Микола Гоголь –

Михайлові Максимовичу

Туди – у Київ, про який я мрію
Давно, де дух святий старовини!..
В прекрасний Київ – геть від чужини!
Наш Київ, а не їхній... Там в стихію

Життя нового упірни й зумію
Добро комусь зробити! А там весни
Діждусь та назбираю дивини,
Й пісні вже видам тут, а не в Росії...

У Києві немов з роси й води
Я відроджуся і нові труди
Воздам на вічну славу України!

Прощай, Санки-Петербург, я весь горю
Бажанням, що, як є, перетворю
Цей град на українській Афіні!

2

*“Я восхищаюсь заранее, когда
воображу, как закипят труды мои
в Киеве. Там я выгружу из-под спуда
многие вещи, из которых я не все
еще читал...”*

З листа Миколи Гоголя
до Олександра Пушкіна

Тут дні мої похмуру – я жду на переміни...

І, мабуть, скоро, друже, тобі скажу:

“Прощай!”

У Києві чека мене новий врожай, –
Там допишу свою історію України!

У Петербурзі я пропахти нафталіном
Не хочу, тож спішу, де мій насправжній рай,
Там покладу в трудах своїм печалям край,
В діяннях оновлюсь, мій друже, неодмінно!

Я буду жить вільніш, не кривлячи душею.
Забуду болячки, бо південь – панацея!
Одлипне назавжди хохлацький мій лишай...

У Київ! Так, туди, звідкіль моє крещендо!
Де я знайду нові пісні, казки й легенди.
Заждалась ненька вже! Тож, друже,
прощавай!..

УКРАЇНСЬКІ ГОМЕРИ

*Пам'яті розстріляних
українських кобзарів*

1

– Роти заткнуті і вдягнуть окуви,
Аби не скиглили оці прибудди!..
Усіх розстрілювати без слідства й суду! –
Немов на звірів почалися лови.

– Горе-співців відправити “на дрова”,
Щоб на базарі не несли облуди
І про козацтво не стогнали всюди,
Яке не варте доброго й півслова!..

Старі й сліпі – ніякі не заброди!
Вони – співці, що вийшли із народу
І для народу завжди служать гідно!

Україну не втопили у багнуку!
“Ах, так, – більшовики підносять руку, –
Тоді й народ такий нам не потрібний!..”

2

Спів кобзи – це ковток води у спеку.
Коли козацький марш в дорогу кличе,

Для ворога ж ця пісня бунтівнича
Страшніша за найбільшу небезпеку...

Це січового романтизму клекіт,
Що в будні увірвався войовничо,
Щоб Україну знову возвеличить
І людям показати московське пекло...

Та тут Москва: “Потрібні переміни!
Не буде закобзарення Вкраїни, –
Пора нове мистецтво розколошкати,

Поки під серцем гріє оковита!..
Минуле кобзарям не воскресити –
Хай краще всіх повеселить гармошка!..”

3

Тупі, хоч владні, заздрісні людиці
На лірників накинувшись кагалом,
Недоносками їх і скигліями називали –
Надто в поемі з назвою “Сліпці”¹...

– Які вони гомери? – обідрані старці,
Час скинути усіх із п'єдесталу!
Нум свистом їх пригостимо трипалім,
Щоб зір не муляли ці мудреці!..

– Ні, ні – це ж наші козаки! – підвівся
не пліткар,
Вони Історії роздмухують пекучий жар,
Знімають із очей страшну облуду

І відкривають часом доли пустоцвіт,
І гіркоту надій на цей брехливий світ!..
Співайте й мудрості навчайте, добрі люди!

4

В архівах КДБ не віднайти –
На попіл там зітліли документи...
Понищено всі свідчення доценту,
Як убивали кобзарів кати.

Та люди узялись розповісти,
Що виробляли сталінські агенти,
Як і підступно, і безпрецедентно
Вони могли співців підстерегти...

Хто відав, що задумав чорний світ
– (“в Москву збирайтесь на кобзарський зліт,
Там Сталін власноруч відчинить двері!..”)

Хто на могилу ждав тоді сиру?
...Під Харковом у темному яру
Всіх українських стратили гомерів...

¹ Поема “Сліпці” Миколи Бажана

ВІДПОВІДЬ

Хотілось вам за чийсь рахунок жити,
Але тепер попейте власну кров!..
Чи ні?.. Моєї захотіли знов?
Оно як заходились норувити!

Ще й пригадали братську любов,
Якою гидували дорожити.
Казали: “Нам нікому не звільнити
Од спільно придбаних оков...”

О будьте прокляті! Хай запала ганьба
І спалить душу кожного раба,
Лиш зважиться він ще колінкувати!

Для чого кличете під свій вінець –
Аби по швидше я знайшов кінець?
Тоді вже краще серце розрубати...

ПАВЛО ПОЛУБОТОК

В моєму серці плаче Україна,
За неї я готовий і на смерть!
Гарячим духом сповнений ущерть,
Іду сміливо у кубло зміїне...

Перед царем не стану на коліна
І Меншикову в очі плюну: “Теть!”
Йду напролом – хай доля шкереберть,
Щоб вольності не звідали руїни...

За це і посадили в каземат,
Де знов мене огнем гартує кат,
Радіє, як в тортурях я конаю.
Поки козацтво вигострить шаблі,
Любов-невольницю до рідної землі
У злото-срібло я переливаю...

ІВАН МАЗЕПА

Рятуйся, ненько Україно! Цар Петро
Готується тебе четвертувати –
Правобережжя королю віддати,
А потім запалити і Дніпро.

Ще хоче на чолі твоїм тавро
Поставити, щоб вольності не знати...
Москва взялась зучора гендлювати,
Показуючи всім гидке нутро...

“Сойди с дороги!” – підступа заброда.
А як же Переяславська угода,
Чи вже вона зробилась як лишай?

Забудь її! Й козацтва більш не знати –
Всіх козаків у рекрути віддати.
Йди к шведу, Україно, чи вмирай!

ПИЛИП ОРАИК

Не маю де я голову схилить:
Я став ганьбою й світові, і людям...
Блукаю світом я, немов прибудда, –
Шпики московські ладні розчавить,

З лица землі зітерти! Тож щомить
У Вроцлаві і Кракові – повсюди –
Пече тавро ненависне огуди,
З яким судилось вже до смерті жить,

Що я, мовляв, Мазепи спільник, бунтівник!..
І марно мій луна в Європі крик:
Де ж дух січовиків – чи вичах, що не чути?..

Із ними б тісно став плечем я до плеча
Під сонячно-небесним знаком пернача,
Щоб знову приспану Вкраїну сколихнути!..

ОТУТ ЗРОСТИВ Я ЖИТО – НЕ КУКІЛЬ...

Безсмертний степ, як материнська пісня.
Весь день в роботі мій гарячий кінь.
Яке роздолля!.. А широчінь –
Вона була до мене, буде й після.

Я тут ступив у далі благовісні,
Ударить дзвін – в земну ввійду глибіню...
Світлитиметься ранків голубінь
У рідній Оболоні нині й прісно.

Хвала весні і сонцю! Знов мені
Іти у нескінченній борозні,
Де дід і прадід зморено ходили.

Отут зростив я жито – не кукіль!
І пісня починається звідціль –
Землі моєї первоцвіт і сила.

